

Coalitieakkoord mist afslag duurzame veeteelt

Wim Schepens: ieder zijn eigen gehaktbal

Hoe lang blijft CO₂-uitstoot Defensie onder de radar?

Bodemleven is sleutel voor koolstofopslag

Mei 2026, nr. 2

MILIEU

Lang leve de actieve burger

Tijdschrift van het netwerk
van milieuprofessionals

Actieve burgers zijn onmisbaar

In een advies aan de Rijksoverheid pleit de WKR voor effectiever gedragsbeleid. Maar de burger heeft zelf ook een rol, meer dan alleen als consument.

Het blijkt duidelijker steeds dat de klimaatverandering al plaatsvindt en heftige gevolgen heeft. En daarmee groeit de noodzaak om vaart te maken met de transitie. Het gaat dan over meer dan alleen energie: de adviezen van burgerberaden gaan vaak ook over adaptatie, consuminderen, mobiliteit, lokaal voedsel en groen. Dat betekent actie op vele fronten. Een transitie groeit uit honderden grote en kleine interventies in een langere tijdsperiode.

Gedrag speelt een centrale rol bij het tot stand komen van de transitie. De rapporten van het VN-klimaatpanel IPCC benadrukken dat we de doelen zonder gedragsveranderingen niet zullen halen. In dat verband is het recente advies *Aan de slag met gedrag!* van de Wetenschappelijke Klimaatraad (zie www.wkr.nl/adviezen/samenleving/gedrag) aan de Rijksoverheid belangrijk. Daarin stelt de WKR dat Nederland met “een beperkt aantal” leefstijlveranderingen enorme klimaatwinst kan boeken, plus winst voor onze gezondheid, veiligheid en de natuur.

Om dit te bereiken doet de WKR aanbevelingen voor effectiever en structureler ‘gedragsbeleid’ gericht op duurzaam gedrag. Daarvoor is een mix van beleidsinstrumenten en maatregelen nodig, zodat burgers duurzame keuzes kunnen maken door omstandigheden te creëren waarin mensen duurzaam gedrag kunnen vertonen.

Geluid niet krachtig genoeg

De suggesties van de WKR zijn niet nieuw en eigenlijk vanzelfsprekend. Het is dan ook een raadsel waarom de overheid dit nog niet heeft opgepakt. De WKR gaat ervanuit dat mensen verwachten dat de overheid maatregelen neemt, en de Monitor Duurzaam Leven 2025 van Milieu Centraal laat zien dat er

voor veel duurzame keuzes een groot draagvlak is. Maar dat is tot dusverre niet voldoende. Kennelijk is het geluid van de voorstanders niet krachtig genoeg en wordt het overstemd.

Niet krachtig genoeg, omdat sommigen in theorie wel vinden dat er iets moet gebeuren, maar in de praktijk naar elkaar kijken en afwachten wat anderen doen. Overstemd door mensen die afwijzend staan tegenover maatregelen die invloed hebben op het dagelijks leven – koopgedrag, mobiliteit, de eigen tuin. Die tegenstand wordt ook

Bijeenkomst van burgers in Dieren (wijk Stenfert).

Erik Spaink is actief op het snijvlak van natuur, duurzaamheid en inwonersparticipatie. In 2017 promoveerde hij op het proefschrift 'Gebiedsontwikkeling: een communicatief-rationele benadering'.

versterkt door de ingrijpende gevolgen van de energietransitie. Want met de energietransitie en de daarmee verweven biodiversiteitscrisis gaat de economie ingrijpend op de schop, wat onder meer doorwerkt in de inrichting van de ruimte en in de werkgelegenheid. Het is waarschijnlijk dat veel mensen moeite hebben met deze veranderingen.

Als we de stemming willen veranderen, heeft het weinig zin om te proberen tegenstanders te overtuigen. Kansrijker is het te proberen het door WKR en MC gesignaleerde *latent* aanwezige draagvlak *expliciet* te maken. Dat gaat niet van bovenaf. Het is voor de hand liggend dat gemotiveerde mensen die al actief zijn daar een rol in spelen. Bij wat je in je buurt ziet en hoort, sluit je je makkelijker aan. Zo zijn er burgerinitiatieven die het klimaat op de agenda

hebben gezet, energiecoöperaties oprichten, bezig zijn met groen, textiel, voedsel, consuminderen, noem maar op. Initiatieven van mensen die beseffen dat de belangrijkste dingen niet te koop zijn, dat ouders normaal gesproken zorg hebben voor de wereld waarin hun kinderen zullen leven. Die willen behouden wat we hier en nu in de eigen leefomgeving van *wezenlijk* belang vinden, ondanks veranderingen. Of gewoon om samen met anderen iets te doen. Dat schept een band en trekt anderen aan. Ook mensen die niet zo bezig zijn met de transitie.

Spontane gesprekken

Inzichten uit de gedragswetenschappen sluiten hierop aan en wijzen op een mogelijke route om meer mensen te betrekken. Het centrale begrip is 'interactie'. Denk vooral aan spontane persoonlijke

gesprekken. Mensen communiceren met elkaar en beïnvloeden elkaar zo. Dat kan leiden tot 'besmetting' of zelfs verschuivende sociale normen. Veel mensen zijn weliswaar niet altijd actief vanwege grote idealen – vaak voor de gezelligheid of als hobby –, maar in gesprekken zal het aspect van duurzaamheid vanzelf naar voren komen. Zeker als er straten worden opengebroken, er batterijcontainers of extra transformatorhuisjes komen, nieuwe bomen worden geplant. Meedenken over de inrichting van de directe leefomgeving is eigenbelang en vergroot de betrokkenheid.

Een min of meer nieuwe vorm om burgers te betrekken bij de problematiek, is het burgerberaad. Dat trekt, mede door de nagestreefde representativiteit ook deelnemers uit de groep van 'latent bezorgden'. Langs deze weg kunnen nieuwe inzichten ontstaan en zal duidelijk worden waar zoal aan moet worden gedacht bij de verdere zoektocht naar oplossingen. Een burgerberaad kan inbreng leveren voor de besluitvorming, maar is ook belangrijk voor het motiveren en activeren van de soms wel honderden deelnemers. Een belangrijke impuls voor bestaande en nieuwe burgerinitiatieven.

Ontmoeting en samenwerking

Lokale initiatieven kunnen op een directe en indirecte manier bijdragen aan de vormgeving van de ontwikkelingen. Het is niet noodzakelijk en gezien mogelijke weerstand misschien zelfs niet gewenst, om 'duurzaamheid' in het vaandel te voeren. Mensen voelen zich soms meer aangesproken door gezondheid of een gezonde leefomgeving. Dat heeft veel verwantschap met duurzaamheid.

De gedachte is dat mensen die bezig zijn met duurzame onderwerpen, meer open zullen staan voor de transitie. Dat kan worden versterkt door de bestaande inwonersinitiatieven sterker te verbinden met elkaar en de interactie tussen hen te bevorderen.

Foto: Erik Spaink

Foto: Erik Spaink

Resultaat van burgeractie: een bijenlint.

Bewonersinitiatief: Weggeefwinkel.

Bijvoorbeeld in een app-groep of een platform. Hoe meer inwoners op de hoogte zijn van wat er allemaal wordt georganiseerd, hoe meer mensen in beweging zullen komen en gebruik maken van elkaars kwaliteiten en inspanningen. In gesprekken komen nieuwe thema's en ontwikkelingen boven die kunnen leiden tot nieuwe initiatieven, zeker als met de transitie belaste ambtenaren in het overleg participeren. Het verbindende doel is dan een gezonde leefomgeving, beperking van klimaatschade en een passende manier van leven.

Een goede samenwerking tussen burgers en gemeente rond allerlei thema's is essentieel; een faciliterende rol van de gemeente is soms gewenst. Dat vraagt dat om onderling vertrouwen en geduld. Want gesprekken tussen vakspecialisten van de gemeente en burgers die zich betrokken voelen, maar heel andere specialismen beheersen, zijn niet altijd makkelijk. Voor succesvolle coproductie moet er ruimte zijn om elkaar duidelijk te maken wat bedoeld wordt. Aan die samenwerking zijn beide partijen, burgers en overheid, nog niet gewend. Dat moet in de praktijk groeien.

De tussenruimte:

waar burgers en ambtenaren in alle rust met elkaar nadenken over de vragen die opdoemen: los van de dwang tot besluitvorming, met elkaar in dialoog => ruimte voor een frisse blik

Verkenningen in de luwte

Alles verandert voortdurend. Ook de dynamiek rond klimaatverandering is groot. Grote en kleine interventies veranderen het speelveld continu. Regelmatig doen zich nieuwe ontwikkelingen voor en duiken nieuwe vragen op – van nieuwe technologieën tot praktische vragen waar mensen mee worstelen. Hoe daarmee om te gaan? In eerste instantie lijkt zoiets als een permanent burgerberaad daar een oplossing voor, want een voortdurend samenspel tussen burgers en overheid is nodig om tot werkbare ideeën te komen. Het kan ook met af en toe enkele verdiepende gesprekken rond een thema waaraan geïnteresseerden kunnen deelnemen. Een 'tussenruimte', wat wil zeggen: de ruimte om in de luwte – buiten de formele besluitvorming – ontwikkelingen en onor-

thodoxe ideeën op een goede en veilige manier met elkaar te bespreken. Het is in die 'tussenruimte' waar nieuwe inzichten ontstaan. Het eerder genoemde platform kan voor de noodzakelijke communicatie zorgen die nodig is om dat te organiseren.

Burgers zijn onmisbaar

De klimaattransitie bestaat uit vele stapjes op allerlei terrein en in een langere periode. Burgers kunnen al veel doen en doen al veel. De WKR pleit voor verruiming van de mogelijkheden daarvoor, maar de burgers moeten er dan wel wat mee doen. Vanuit hun positie gaat het uiteindelijk om het ontwikkelen van een duurzame leefstijl en een gezonde leefomgeving. Daar zijn veel burgerinitiatieven – bewust of onbewust – al mee bezig. Daarop kunnen we voortbouwen door de interactie tussen mensen en groepen te stimuleren. En door samen 'in de tussenruimte' te zoeken naar antwoorden op de uitdagingen. Zo kan een vruchtbare bodem voor maatregelen ontstaan. Dat is niet alleen lokaal van belang, maar ook voor de realisatie van de algehele transitie, omdat een duurzame leefstijl doorwerkt naar de werksituatie.